

УДК 340.134 (477)

*Фюрган Шірали огли Абдуллазаде,
аспірант кафедри теорії права та держави
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

КВІНТЕСЕНЦІЯ ЛІНГВІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ СКЛАДОВОЇ ЗАКОНОДАВЧОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Значна кількість колізій у положеннях законодавчих актів, що потребують правового вирішення, виникає через суперечливість самої мови та мовного функціонування. Ці ситуації потребують ретельного аналізу зі сторони фахівців, які одночасно спроможні перевірити законодавчий акт з точки зору його юридико-технічного оформлення та лінгвістичного викладення. З огляду на значну кількість мовно-стилістичних помилок у текстах нормативно-правових актів України, на часі вирішення питання щодо запровадження обов'язкової лінгвістичної експертизи проєктів законів, формулювання методичних рекомендацій щодо її проведення. Адже метою саме такої експертизи є підвищення якості законодавчої бази, забезпечення узгодженості її положень, однозначного розуміння вимог та положень, викладених у документах, з використанням стандартизованої та стабільної термінології. Про що свідчить досвід Республіки Азербайджан.

Аналіз останніх досліджень і тенденцій. Питання лінгвістичної експертизи нормативно-правових актів неодноразово привертало увагу науковців, зокрема таких вчених, як: І. Л. Литвиненко, Ю. О. Бугайко, І. С. Кундельська, Н. Артикуца, Н. С. Погребняк та багато інших.

Втім, попри напрацювання науковців, на науковому рівні все ще залишається невирішеною низка питань, пов'язаних з теорією та методикою проведення лінгвістичної експертизи законопроєктів. Зокрема, доволі неоднозначно може бути вирішено питання, у якому саме нормативно-правовому акті доцільно було б закріпити положення щодо обов'язковості лінгвістичної експертизи у законодавчому процесі та звідки брати фінансування для організації її проведення.

Метою статті є дослідження сутності та значення лінгвістичної експертизи як невід'ємної складової законодавчого процесу України.

Результати дослідження. У сучасних умовах розвитку України як демократичної та правової держави, інтенсифікації законодавчого процесу, наближенню його до європейських стандартів, постає проблема удосконалення національного законодавства, забезпечення високої якості та ефективності правових приписів, відповідності текстових параметрів законодавчих та інших нормативно-правових актів України низці закріплених у міжнародній практиці вимог і стандартів [1, с. 48]. Дієвим методом досягнення цих цілей, на нашу думку, є запровадження інституту лінгвістичної експертизи.

Юридична лінгвістика – новітня галузь мовознавства, яка перебуває на перетині мови та права та має своїм предметом вивчення юридичний аспект. Тобто вона досліджує мовні прояви, які «самі в собі» містять елементи права, у кожному з яких можна побачити прогалини юридизації, інакше кажучи, порушення мовних норм, що призводить до появи мовних помилок, заплутаності змісту, незрозумілості чи взагалі викривлення [3, с. 123].

Як слушно зауважується в науковій літературі, у світовій практиці лінгвістичний контроль нормотворчості – це обов'язкове явище. Однак в Україні правовий статус лінгвістичної експертизи законопроєктів досі не визначений [3, с. 145].

Нормативно-правове забезпечення питань, пов'язаних із проведенням експертизи законопроектів в Україні, складають нормативно-правові акти різної юридичної сили, серед яких:

1) закони, зокрема, Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» [20], Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [19], Закон України «Про Кабінет Міністрів України» [17], Закон України «Про Конституційний Суд України» [18], Закон України «Про запобігання корупції» [12];

2) інші нормативно-правові акти: Наказ «Про здійснення експертизи проектів законів та проектів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини» [16]; Положення «Про Міністерство юстиції України» від 2 липня 2014 р. № 228, Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів» від 21 листопада 2000 р. № 41 [7], Постанова Кабінету Міністрів України «Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів» від 30 січня 2013 р. № 61 [9].

Системний аналіз положень вищевказаних нормативно-правових актів свідчить про те, що проведення лінгвістичної експертизи у законодавстві України наразі прямо не передбачено. Однак у ч. 2 ст. 103 Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» [20], все таки, згадується про деякі елементи лінгвістичного аналізу. Йдеться про так зване «редакційне опрацювання» законопроекту структурними підрозділами Апарату Верховної Ради України на завершальних етапах законодавчої процедури. Крім того, законодавством допускається можливість здійснення «інших видів експертиз», які здійснюються за дорученням Голови Верховної Ради України, Першого заступника та заступника Голови Верховної Ради України або за рішенням головного комітету, до яких може належати й лінгвістична експертиза [3, с. 157].

Лінгвістична експертиза проектів законодавчих актів передбачає вивчення системи мовного виразу (або закріплення) юридичних термінів у нормативно-правових актах, застосування основних методів законодавчого стилю, а також методів складної мовно-стилістичної обробки юридичних текстів, редакційний аналіз.

Об'єктом лінгвістичної експертизи є мовні одиниці різних рівнів (слово, фраза, речення, складне смислове ціле, текст). Аналіз законодавчого матеріалу (конституції, кодексу, закону тощо) проводиться за спеціально розробленими схемами, окремими для кожного різновиду нормативно-правового акта.

Головне її завдання – уникнути порушень мовних норм у тексті нормативного проекту. Йдеться про мовні помилки у проектних нормативно-правових актах, семантичну неоднозначність, неточність та неоднозначність формулювань, тавтологію, граматичні помилки тощо.

Так, наприклад, низку недоліків та помилок у чинних нормативно-правових актах та законопроектах, серед яких: термінологічний розлад та непослідовність; подвійність, синонімічність та мінливість термінологічних одиниць у нормативному акті, «семантична дифузія» та неоднозначність правової норми; неоднозначність тексту; алогізми; мовленнєва недостатність немотивована тавтологія; лексична надмірність; зсув смислових меж; невідповідність стилю; немотивована складність синтаксичних конструкцій; порушення родових зв'язків між поняттями, формами координації та управління; використання запозичень замість існуючого українського терміна; необгрунтоване трасування; відмінності в однині та множині, відмінкові форми; значна кількість русизмів, було виявлено у ході мовного моніторингу сучасного законодавства України, проведеного студентами та магістрами факультету юридичних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія» [1, с. 48].

Як правило, виявлені в нормативно-правових текстах помилки, недоліки, стилістичні неточності аналізуються та класифікуються. Після чого створюється типологія найбільш поширених в законодавстві мовних помилок (лексичного, семантичного, граматичного і стилістичного характеру). На основі типології розробляються методичні рекомендації стосовно мовно-стилістичного оформлення проектів нормативно-правових актів, правила побудови законодавчих дефініцій, практичні поради щодо дотримання загальних вимог до тексту закону, а також національних і міжнародних термінологічних стандартів, пропонується певний алгоритм дій нормопроектувальників для вирішення термінологічних проблем [1, с. 49].

Головним суб'єктом проведення експертизи законопроектів в Україні, на відміну від європейської практики, є апарат парламенту. У межах експертної функції Апарат згідно з Положенням «Про Апарат Верховної Ради України», затвердженим розпорядженням Голови ВР від 25 серпня 2011 р. №769 [14] (далі – Положення про Апарат) здійснює експертизу законопроектів, що подаються до парламенту суб'єктами права законодавчої ініціативи, організовує наукову експертизу в наукових установах; проводить експертизу актів законодавства щодо їх відповідності Конституції України і законам України; здійснює експертизу пропозицій глави держави стосовно прийнятих парламентом законів.

З метою реалізації експертної функції до його структури включено Головне науково-експертне управління та Головне юридичне управління, які здійснюють відповідно обов'язкові комплексну правову або первинну (до першого читання) та юридичну експертизу (до другого і наступних читань). Нормативне закріплення за Апаратом експертної функції визначено Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» (хоча цей напрям законодавець визначив у поєднанні з аналітичним напрямом як «експертно-аналітичне забезпечення». – Ф. Ш. о. А.).

У той же час, положення про Апарат не передбачає експертну функцію у системі функцій допоміжного структурного підрозділу парламенту. Хоча в науковій літературі висловлюється припущення, що нормотворець (голова парламенту) охопив її словосполученням «інші функції» [10, с. 44-45].

З огляду на вказане вище, варто взяти до уваги цілком слушні зауваження І. Л. Литвиненко про те, що до діяльності з підготовки нормативних актів потрібно залучати наукові установи, фахівців з відповідних галузей знань, юристів науковців та практиків. Вона наголошує щодо доцільності підготовки проектів законів на договірній, у тому числі платній основі, відповідними науковими та науково-дослідними установами. Кошти на виконання такого виду робіт, на думку І. Л. Литвиненко, можна отримати за рахунок стягнень з тих народних депутатів, які не відвідують засідання Верховної Ради України [6, с. 249].

Частково погоджуючись з пропозиціями авторки, зокрема, у частині необхідності залучення фахівців з відповідних галузей знань, юристів науковців та практиків до підготовки проектів законів, вважаємо за доцільне зазначити щодо сумнівності доцільності підготовки проектів законів на договірній, у тому числі платній основі відповідними науковими та науково-дослідними установами за рахунок стягнень з тих народних депутатів, які не відвідують засідання Верховної Ради України. Адже, які відомо, нещодавно Верховна Рада ухвалила закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України» [11]. Закон встановлює кримінальну відповідальність за умисне здійснення народним депутатом будь-яким способом голосування на засіданні Ради замість іншого народного депутата (неособисте голосування). За це передбачено штраф від 3 тисяч (51 тис. грн) до 5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (85 тис. грн). Тому введення додаткових стягнень видається недоцільним.

З огляду на викладене вище, на нашу думку, фінансування лінгвістичної експертизи має передбачатися за рахунок державного бюджету, на умовах державного замовлення, однак не за рахунок таких стягнень.

Крім того, на нашу думку, більш вдалим варіантом вбачається створення структурного підрозділу (комітету) у Верховній Раді України, який би фахово здійснював лінгвістичну експертизу всіх законопроектів без виключень. Даний структурний підрозділ має формуватися з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Справа в тому, що в країнах Європи це питання досить неоднозначно вирішується. Наприклад, в скандинавських країнах, в Греції, Італії, Іспанії такі експертизи не проводяться. А от у Німеччині та Франції лінгвістичні експертизи мають професійний багаторівневий характер). Зокрема, пропонуємо включити до його складу філологів та правознавців. Адже, як засвідчив зарубіжний досвід, саме співробітництво лінгвістів і правознавців надасть можливість комплексно підійти до вдосконалення юридичної мови.

Що ж стосується законодавчого закріплення інституту лінгвістичної експертизи, то серед науковців висловлюється декілька позицій. Одні наголошують на доцільності прийняти Закон «Про експертну законопроектну діяльність в Україні» [10]. Інші вважають, що урегулювати дане питання буде доречно шляхом: а) внесення змін до розділу «Законодавча процедура» Закону України «Про Регламент Верховної Ради України»; б) внесення пропозицій до проекту Закону «Про нормативно-правові акти» № 7409 від 01.12.2010 і його прийняття парламентом [3, с. 159].

Однак, на нашу думку, положення щодо лінгвістичної експертизи необхідно закріпити у проекті Закону України «Про закони і законодавчу діяльність». Зокрема, до положень має бути включено: вимоги щодо обов'язковості лінгвістичної експертизи, на якій стадії законодавчого процесу вона має проводитись, ким саме, який статус висновків цієї експертизи, хто доопрацьовує законопроект, положення про основні, контрольні, повторні та ін. види лінгвістичної експертизи.

Висновки. Отже, зважаючи на вказане, пропонуємо внести до проекту Закону «Про закони і законодавчу діяльність» окремий розділ «Лінгвістична експертиза законодавчих актів», який законодавчо закріпить обов'язок проведення лінгвістичних експертиз законопроектів як передумови та етапу їх прийняття, а також забезпечить правове регулювання таких експертиз, їх особливостей та критеріїв здійснення. Адже, незважаючи на значну цінність лінгвістичних експертиз у галузі нормативно-правових актів в цілому та законів, зокрема, на сьогодні питання все ще не врегульоване.

На нашу думку, такі законодавчі нововведення сприятимуть запобіганню появі нових недосконалих законів.

Насамкінець, варто зазначити, що питання запровадження лінгвістичної експертизи як невід'ємної складової законодавчого процесу в Україні потребує подальших наукових досліджень у напрямку пошуку найбільш вдалого та чіткого визначення досліджуваного поняття, а також розробки проекту розділу «Лінгвістична експертиза законодавчих актів».

Список використаних джерел

1. *Артыкуца Н.* Законодавчий текст як предмет лінгвістичної експертизи. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2462/Artykytsa_Zakonod_tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 12.02.2020).
2. *Балтаджи П.* До питання удосконалення юридичної мови в контексті мовної політики держави. Часопис Київського ун-ту права. 2011. №4. С. 27-30.
3. *Бугайко Ю. О.* Види лінгвістичної експертизи законопроектів: перспектива впровадження в Україні. Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2019. №38. С. 145-166.
4. *Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України.* Підрозділ Апарату. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_pidrozdil2?pidid=1227 (дата звернення: 12.02.2020).
5. *Кундельська І. С.* Лінгвістична експертиза як один з основних напрямів юридичної лінгвістики. Електронний репозитарій НАВС. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15632/1/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%92%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%A3%D0%94%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%2C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%2C%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9F%20%D0%A71_p124-127.pdf (дата звернення: 12.02.2020).
6. *Литвиненко І. Л.* До питання вдосконалення законотворчого процесу в Україні. Університетські наукові записки. 2016. № 59. С. 246-256.
7. *Методичні рекомендації щодо проведення правової експертизи проектів нормативно-правових актів схвалені постановою Міністерства юстиції України від 21 листопада 2000 р. N 41.* URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=va041323-00> (дата звернення: 12.02.2020).
8. *Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів:* Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013 р. № 61. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF> (дата звернення: 12.02.2020).
9. *Питання проведення гендерно-правової експертизи:* Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2018 р. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> (дата звернення: 12.02.2020).
10. *Погребняк Н. С.* Експертиза у сфері законотворчості: на прикладі діяльності Апарату Верховної Ради України (теоретичний аспект). Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2016. №31. С. 39-50.
11. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення особистого голосування народними депутатами України на пленарних засіданнях Верховної Ради України:* Закон України від 19.12.2019 р. № 404-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/404-20> (дата звернення: 12.02.2020).
12. *Про запобігання корупції:* Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 12.02.2020).
13. *Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні:* Закон України від 06.09.2012 р. №5207-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (дата звернення: 12.02.2020).
14. *Про затвердження Положення про Апарат Верховної Ради України:* Розпорядження Голови Верховної Ради України від 25 серпня 2011 р. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3> (дата звернення: 12.02.2020).

15. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України. Законодавство. Офіційний Веб-портал Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF> (дата звернення: 12.02.2020).
16. Про здійснення експертизи проєктів законів та проєктів актів Кабінету Міністрів України, а також нормативно-правових актів, на які поширюється вимога державної реєстрації, щодо відповідності положенням Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини: Наказ Міністерства юстиції України від 20.08.2008 №1219/7. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08> (дата звернення: 12.02.2020).
17. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 р. № 794-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (дата звернення: 12.02.2020).
18. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (дата звернення: 12.02.2020).
19. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.02.2020).
20. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 р. № 1861-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (дата звернення: 12.02.2020).
21. Про структуру апарату Верховної Ради України: Постанова Верховної Ради України від 20.04.2000 р. № 1678-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-> (дата звернення: 12.02.2020).
22. *Проект* Закону України «Про нормативно-правові акти». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5PT00A.html (дата звернення: 12.02.2020).

References

1. *Artykutsa N.* Zakonodavchyi tekst yak predmet linhvistychnoi ekspertyzy. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2462/Artykutsa_Zakonod_tekst.pdf?sequence=1&isAllowed=y (data zvernennia: 12.02.2020).
2. *Baltadzy P.* Do pytannia udoskonalennia yurydychnoi movy v konteksti movnoi polityky derzhavy. Chasopys Kyivskoho un-tu prava. 2011. №4. S. 27-30.
3. *Buhaiko Yu. O.* Vydly linhvistychnoi ekspertyzy zakonoproiektiv; perspektyva vprovadzhennia v Ukraini. Aktualni problemy ukrainnoi linhvistyky: teoriia i praktyka. 2019. №38. S. 145-166.
4. *Holovne naukovo-ekspertne upravlinnia Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy.* Pidrozdil Aparatu. Ofitsiyni Veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/site2/p_pidrozdil?pidid=1227 (data zvernennia: 12.02.2020).
5. *Kundelska I. S.* Linhvistychna ekspertyza yak ody z osnovnykh napriamiv yurydychnoi linhvistyky. Elektronnyi repozytarii NAVS. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15632/1/%D0%A3%D0%9A%D0%A0%20%D0%9C%D0%9E%D0%92%D0%90%20%D0%92%20%D0%AE%D0%A0%D0%98%D0%A1%D0%9F%D0%A0%D0%A3%D0%94%20%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%2C%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%2C%20%D0%9F%D0%95%D0%A0%D0%A1%D0%9F%20%D0%A71_p124-127.pdf (data zvernennia: 12.02.2020).
6. *Lytvynenko I. L.* Do pytannia vdoskonalennia zakonotvorchoho protsesu v Ukraini. Universytetski naukovi zapysky. 2016. №59. S. 246-256.
7. *Metodychni rekomendatsii shchodo provedennia pravovoi ekspertyzy proiektiv normatyvno-pravovykh aktiv skhvaleni postanovoiu Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 21 lystopada 2000 r. N 41.* URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?Nreg=va041323-00> (data zvernennia: 12.02.2020).
8. *Pytannia provedennia antydyskryminatsiinoi ekspertyzy ta hromadskoi antydyskryminatsiinoi ekspertyzy proiektiv normatyvno-pravovykh aktiv:* Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 30 sichnia 2013 r. № 61. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/61-2013-%D0%BF> (data zvernennia: 12.02.2020).
9. *Pytannia provedennia henderno-pravovoi ekspertyzy:* Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 28 lystopada 2018 r. № 997. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997-2018-%D0%BF> (data zvernennia: 12.02.2020).
10. *Pohrebniak N. S.* Ekperytyza u sferi zakonotvorchosti: na prykladi diialnosti Aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy (teoretychnyi aspekt). Derzhavne budivnytstvo ta mistseve samovriaduvannia. 2016. №31. S. 39-50.
11. *Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia osobystoho holosuvannia narodnymy deputatamy Ukrainy na plenarnykh zasidanniakh Verkhovnoi Rady Ukrainy:* Zakon Ukrainy vid 19.12.2019 r. № 404-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/404-20> (data zvernennia: 12.02.2020).
12. *Pro zapobihannia koruptsii:* Zakon Ukrainy vid 14.10.2014 r. № 1700-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (data zvernennia: 12.02.2020).
13. *Pro zasady zapobihannia ta protydii dyskryminatsii v Ukraini:* Zakon Ukrainy vid 06.09.2012 r. №5207-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17> (data zvernennia: 12.02.2020).
14. *Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Aparat Verkhovnoi Rady Ukrainy:* Rozporiadzhennia Holovy Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 25 serpnia 2011 r. № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769/11-%D1%80%D0%B3> (data zvernennia: 12.02.2020).

15. *Pro zatverdzhennia Rehlamentu Kabinetu Ministriv Ukrainy*. Zakonodavstvo. Ofitsiinyi Veb-portal Verkhovnoi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF> (data zvernennia: 12.02.2020).
16. *Pro zdiisnennia ekspertyzy proektiv zakoniv ta proektiv aktiv Kabinetu Ministriv Ukrainy, a takozh normatyvno-pravovykh aktiv, na yaki poshyriuietsia vymoha derzhavnoi reistratsii, shchodo vidpovidnosti polozhenniam Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod ta praktysi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny: Nakaz Ministerstva yustytisii Ukrainy vid 20.08.2008 №1219/7*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v1219323-08> (data zvernennia: 12.02.2020).
17. *Pro Kabinet Ministriv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 27.02.2014 r. № 794-VII*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-18> (data zvernennia: 12.02.2020).
18. *Pro Konstytutsiinyi Sud Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 13.07.2017 r. № 2136-VIII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19> (data zvernennia: 12.02.2020).
19. *Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 10.02.1995 r. № 51/95-VR*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80> (data zvernennia: 12.02.2020).
20. *Pro Rehlament Verkhovnoi Rady Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 10.02.2010 r. № 1861-VI*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1861-17> (data zvernennia: 12.02.2020).
21. *Pro strukturu aparatu Verkhovnoi Rady Ukrainy: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 20.04.2000 r. № 1678-III*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-> (data zvernennia: 12.02.2020).
22. *Proiekt Zakonu Ukrainy «Pro normatyvno-pravovi akty»*. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5PT00A.html (data zvernennia: 12.02.2020).

Абдуллазде Ф. Шірали о. Квінтесенція лінгвістичної експертизи як невід’ємної складової законодавчого процесу України

У статті досліджено сутність та значення лінгвістичної експертизи як невід’ємної складової законодавчого процесу. Зокрема, встановлено, що у світовій практиці лінгвістичний контроль нормотворчості – це обов’язкове явище. Однак в Україні правовий статус лінгвістичної експертизи законопроектів досі не визначений.

З’ясовано, що лінгвістична експертиза проектів законів передбачає вивчення системи мовного представлення юридичних понять та категорій у нормативно-правових актах, застосування основних методів законодавчого стилю, а також методів складної мовно-стилістичної обробки юридичних текстів, редакційний аналіз. Об’єктом лінгвістичної експертизи є мовні одиниці різних рівнів (слово, фраза, речення, складне смислове ціле, текст). Головне її завдання – попереджати порушення мовних правил у тексті проекту правотворчого акта. Йдеться про мовні помилки у проектах нормативно-правових актів, семантичну неоднозначність, неточність та неоднозначність формулювань, тавтологію, граматичні помилки тощо.

Встановлено, що запровадження лінгвістичної експертизи законопроектів є дієвим методом забезпечення якості законодавчих актів. При цьому наголошується на недоцільності підготовки проектів законів на договірній, у тому числі платній основі відповідними науковими та науково-дослідними установами за рахунок стягнень з тих народних депутатів, які не відвідують засідання Верховної Ради України.

З огляду на це, пропонується створення структурного підрозділу (комітету) у Верховній Раді України, який би фахово здійснював лінгвістичну експертизу законопроектів. Даний структурний підрозділ має формуватися з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду. Зокрема, запропоновано включити до його складу філологів та правознавців. Адже, як засвідчив зарубіжний досвід, саме співробітництво лінгвістів і правознавців дасть можливість комплексно підійти до вдосконалення юридичної мови.

Крім того, наголошено на необхідності закріплення вимоги проведення лінгвістичної експертизи у змісті проекту Закону України «Про закони і законодавчу діяльність».

Ключові слова: лінгвістична експертиза нормативно-правових актів, лінгвістична експертиза проекту закону, законодавчий процес, Верховна Рада України, забезпечення якості правових приписів.

Abdullazade F. Shirali o. Quintessence of linguistic examination as an integral component of the legislative process of Ukraine

The article examines the essence and importance of linguistic expertise as an integral part of the legislative process. In particular, it has been established that in world practice, linguistic control of rulemaking is a compulsory phenomenon. However, the legal status of the linguistic expertise of the draft laws has not yet been determined in Ukraine.

It has been found out that linguistic examination of draft laws involves studying the system of linguistic representation of legal concepts and categories in normative legal acts, application of basic methods of legislative style, as well as methods of complex linguistic and stylistic processing of legal texts, editorial analysis. The object of linguistic expertise is linguistic units of different levels (word, phrase, sentence, complex semantic, text). Its main task is to prevent violations of language rules in the text of the draft law. We are talking about linguistic errors in draft normative acts, semantic ambiguity, inaccuracy and ambiguity of formulations, tautology, grammatical errors, etc.

It is established that the introduction of linguistic expertise of bills is an effective method of ensuring the quality of legislation. At the same time, it is emphasized that it is inappropriate to prepare draft laws on contractual, including paid basis by appropriate scientific and research institutions at the expense of penalties from those MPs who do not attend meetings of the Verkhovna Rada of Ukraine.

In view of this, it is proposed to create a structural unit (committee) in the Verkhovna Rada of Ukraine, which would professionally carry out linguistic examination of bills. This structural unit should be formed in the light of positive foreign experience. In particular, it is proposed to include philologists and jurists in its composition. After all, as the foreign experience has shown, the cooperation of linguists and jurists will give an opportunity to comprehensively approach the improvement of legal language.

In addition, it was stressed the need to consolidate the requirement of linguistic expertise in the content of the draft Law of Ukraine «On Laws and Legislative Activity».

Keywords: linguistic expertise of normative legal acts, linguistic expertise of the draft law, legislative process, Verkhovna Rada of Ukraine, quality assurance of legal regulations.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-47

УДК 343.33

*Алла Юрївна Бабій,
здобувач відділу проблем кримінального права,
кримінології та судустрою
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

СИСТЕМА ЕКСТРЕМІСТСЬКИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Екстремізм виступає самостійним різновидом злочинної діяльності. Відбувається постійний розвиток і ускладнення феномену екстремізму. З часом може змінюватися коло екстремістських злочинів. Як констатує С. Я. Лихова, ознаки екстремізму притаманні багатьом суспільно небезпечним діянням, які вчиняються в Україні [1, с. 232].

Наразі в Україні законодавець обходить увагою питання, що таке екстремізм та які його злочинні прояви. Характеризуючи ситуацію у Великобританії, Н. О. Голованова відзначає, що законодавець не використовує термін «екстремізм», хоча, безумовно, різні типи поведінки і правопорушення, які прийнято називати діями екстремістського характеру, в кримінальному порядку переслідуються [2, с. 102]. Вважаємо, що дану характеристику можна застосувати також для оцінки ситуації в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні вчені недостатню увагу приділяють розробці системи екстремістських злочинів. Проблеми визначення сутності та системи екстремістських діянь присвятили свої праці Ю. М. Антонян, С. В. Борисов, В. І. Бояров, В. Н. Кубальський, С. Я. Лихова, О. В. Петрянін, Є. П. Сергун, Р. М. Уздьонов, С. М. Фридинський та О. А. Чуваков.

Метою статті є аналіз концептуальних підходів до визначення сутності екстремістських злочинів, розробка системи таких посягань за законодавством України.

Основні результати дослідження. З кримінологічної точки зору, з метою вирішення завдань запобігання та протидії видається обґрунтованим та доцільним об'єднання різноманітних екстремістських посягань в одну кримінологічну групу під загальною назвою «екстремістські злочини». Як зазначав О. В. Петрянін, якість і ефективність кримінально-правової протидії екстремізму передусім залежать від можливості визначення вичерпного кола злочинів екстремістської спрямованості (за нашою термінологією – екстремістських злочинів). В основу їх визначення, на його думку, повинен бути покладений об'єкт і мотив посягання [3, с. 218]. На думку С. В. Борисова, правильне віднесення діяння до злочинів екстремістської спрямованості неможливе або принаймні ускладнене без використання системи науково обґрунтованих критеріїв такого віднесення [4, с. 31]. В процесі розробки таких критеріїв слід керуватися визначенням цього явища. Але до теперішнього часу в науці кримінального